

ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535¹

จากการศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในชุมชนตามพระราชบัญญัติ การสาธารณสุข พ.ศ. 2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไป การบริหารจัดการ นโยบายของรัฐ มาตรการทางกฎหมาย บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การควบคุมกิจการค้าของเก่าและการถอดแยก ชิ้นส่วนขยะอิเล็กทรอนิกส์ การมีส่วนร่วมของประชาชน และความรับผิดชอบของผู้ผลิต ผู้นำเข้า และ ผู้จัดจำหน่าย เกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจว่า กฎหมายที่เกี่ยวกับมาตรการ จัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในชุมชนของประเทศไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่สามารถจัดการปัญหาขยะอิเล็กทรอนิกส์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ให้มีความพร้อมทั้งในด้านของบุคลากรและ งบประมาณ มีการควบคุมการประกอบกิจการค้าของเก่าและการถอดแยกอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ให้ถูกหลักวิชาการ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ และการกำหนดความรับผิดชอบของผู้ผลิตและผู้ นำเข้าเกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ไว้ จะทำให้สอดคล้องต่อหลัก EPR ที่เป็นหลักสากลที่นานาชาติ นำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์กฎหมายของประเทศไทยอาจจะสามารถแก้ไขปัญหาดังๆ ท้นต่อสถานการณ์ในปัจจุบันอย่างเป็นระบบและครบวงจรได้

จากการศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดในการปฏิบัติหน้าที่จัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ประกอบกฎกระทรวงการจัดการมูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตราย จากชุมชน พ.ศ. 2563 ที่กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ เก็บ ขน หรือกำจัด ขยะอิเล็กทรอนิกส์ในเขตราชการส่วนท้องถิ่นของตนเอง พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ยังขาดความรู้ ความเชี่ยวชาญ และมีขีดความสามารถที่ค่อนข้างจำกัด ในด้านของบุคลากร และงบประมาณ จึงเป็นการยากมากที่จะบังคับใช้กฎกระทรวงการจัดการมูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชน พ.ศ. 2563 นี้ ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “มีเหมือนไม่มี”

ประเด็นปัญหาประการที่สองปัญหาลี้่วงแวดล้อมจากการค้าของเก่าและการถอดแยกอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ อย่างไม่ถูกหลักวิชาการนั้น โดยรถเร่ รถซาเล้ง หรือร้านค้าของเก่า ส่วนมากมักเป็นชาวบ้านที่ไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งต่อตัวผู้ปฏิบัติและสิ่งแวดล้อมได้ ประกอบกับ ปัจจุบันการประกอบกิจกรรมถอดแยกขยะอิเล็กทรอนิกส์ยังไม่ได้ถูกประกาศให้เป็นกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพตาม ตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 จึงยังไม่มีหน่วยงานใด ทำหน้าที่ ในการกำกับดูแล ตรวจสอบสถานประกอบการถอดแยกอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

ประเด็นปัญหาประการที่สามปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการ ขยะอิเล็กทรอนิกส์ การแก้ไขปัญหaxyขยะอิเล็กทรอนิกส์นั้น จำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาชนที่เป็นตัวแปรสำคัญ โดยผ่านการสร้างความรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ จัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ ในรูปแบบต่างๆ เช่น การรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ หรือการสร้างเครือข่ายเยาวชน ให้รู้เท่าทันภัยอันตรายจากสารพิษในขยะอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อนำไปสู่การร่วมกันแก้ไขปัญหaxyขยะอิเล็กทรอนิกส์ใน อนาคต และนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในการป้องกันปัญหามลพิษที่อาจจะเกิดขึ้นในระยะ ยาว มากกว่าการกำหนดบทลงโทษสูงๆ ที่มุ่งเน้นเพียงเพื่อการลงโทษเท่านั้น ซึ่งอาจจะไม่ใช่การแก้ไขปัญหaxy ที่แท้จริง ไม่ควรปล่อยให้เป็นภาระของหน่วยงาน หรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งโดยลำพัง

ประเด็นปัญหาประการที่สี่ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้จัดจำหน่าย เกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ พบว่า กฎหมายของไทยยังไม่มีการบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้จัดจำหน่าย ในการจัดการเกี่ยวกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ภายหลังจากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและ อิเล็กทรอนิกส์หมดอายุการใช้งานหรือไม่สามารถใช้งานได้แล้วแต่อย่างใด มีเพียงกฎหมายพระราชบัญญัติการ สาธารณสุข พ.ศ. 2535 มาตรา 18 ที่กำหนดหน้าที่ของผู้รับผิดชอบในการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งจะกำหนดให้ เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือองค์การบริหารส่วน ตำบล ในการเก็บ ขน กำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ในเขตพื้นที่ตนมีอำนาจหน้าที่ แต่ขณะดังกล่าวมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่าง รวดเร็ว ซึ่งภาระค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะดังกล่าวตกอยู่กับประชาชนคนไทยทุกคน เพราะนอกจากประชาชนผู้ได้รับ บริการจะต้องจ่ายค่าธรรมเนียมการเก็บขยะให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ในแต่ละปีรัฐบาลยังจะต้อง จัดสรรเงินงบประมาณจำนวนมากให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนในการจัดการขยะ อิเล็กทรอนิกส์ โดยที่ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้จัดจำหน่าย ผู้ที่ได้เงินกำไรจำนวนมหาศาลจากการจำหน่ายเครื่องใช้ไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ให้กับผู้บริโภค ไม่เคยมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือปัญหาดังกล่าวเลย

จากการค้นคว้าอิสระมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในชุมชน

ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ผู้ศึกษาพบว่า

1. ปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดในการปฏิบัติหน้าที่จัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า

1.1 ควรปรับปรุงกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับค่าธรรมเนียมการบริการจัดเก็บขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในการกำจัดขยะมูลฝอย เพื่อลดปัญหาการจัดเก็บค่าธรรมเนียมไม่เพียงพอต่อการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์

1.2 ควรผลักดัน (ร่าง) พระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ของกรมควบคุมมลพิษที่มีหลักการการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต โดยการจ่ายเงินเข้าสู่กองทุนที่มีรัฐบาล เป็นผู้บริหารจัดการเงิน เพื่อจะได้นำเงินไปอุดหนุนการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเหมือนดังเช่นรูปแบบการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศได้วัน

1.3 ควรเร่งรัดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศอาศัยอำนาจตาม มาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ในการออกข้อกำหนดของท้องถิ่นให้สอดคล้องกับกฎกระทรวงการจัดการมูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชน พ.ศ. 2563 โดยเร็ว

2. ปัญหาการค้างของเก่าและการถอดแยกอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อย่างไม่ถูกหลักวิชาการ ซึ่งผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า

2.1 กระทรวงสาธารณสุขควรกำหนดให้กิจการถอดแยกขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ตามมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 และกำหนดให้ท้องถิ่นออกข้อบัญญัติท้องถิ่นตามกฎหมายกระทรวงสาธารณสุข เพื่อกำหนดให้กิจการถอดแยกซากขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 เพื่อให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการควบคุม กำกับดูแลการประกอบกิจการถอดแยกซาก ขยะอิเล็กทรอนิกส์ ในด้านสุขลักษณะ การป้องกันอันตรายและความปลอดภัย ให้เป็นไปตามหลักวิชาการและไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อม ด้วยวิธีการอนุญาตให้ประกอบกิจการตามมาตรา 33 การกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขทั่วไปเพื่อประโยชน์ในการกำกับดูแลการประกอบกิจการตามมาตรา 32 หรือการกำหนดเงื่อนไขในใบอนุญาตตามมาตรา 33 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535

2.2 กระทรวงสาธารณสุขควรทบทวนรูปแบบการจัดการมูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชนให้ลดการสร้างภาระกับประชาชนให้น้อยลง และสร้างความสะดวกแก่ประชาชน เช่น การกำหนดวันมารับขยะอิเล็กทรอนิกส์ ถึงบริเวณหน้าบ้านของประชาชนอย่างน้อยเดือนละครั้ง หรือการเพิ่มช่องทางในการรับคืนขยะอิเล็กทรอนิกส์ดังที่บริษัทไปรษณีย์ไทย จำกัด มีบริการ “ฝากทิ้งขยะอิเล็กทรอนิกส์” กับบุรุษไปรษณีย์กว่า 20,000 คนทั่วประเทศ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เป็นต้น

3. ปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า

3.1 ควรปลูกฝังความรู้ความเข้าใจด้วยการเพิ่มหลักสูตรการเรียนการสอน เกี่ยวกับเรื่อง พืชภัยของสารเคมีในขยะอิเล็กทรอนิกส์ การจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์รวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่เด็ก เพราะเด็กในวันนี้จะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้า

3.2 ภาครัฐต้องให้ความสำคัญกับการให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป ในรูปแบบต่างๆ เช่น การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ หรือการสร้างเครือข่ายเยาวชนให้รู้เท่าทันอันตรายจากสารพิษในขยะอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ ไม่ใช่เพียงการออกกฎหมายมา เพื่อมุ่งเน้นการลงโทษประชาชนเพียงอย่างเดียว

3.3 สร้างแรงจูงใจให้กับประชาชนในการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ เช่น นำขยะอิเล็กทรอนิกส์ไปแลกของใช้การให้ส่วนลดการเก็บค่าธรรมเนียมการให้บริการ เก็บ ขน และกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

3.4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนและเอื้อประโยชน์ ในการด้านการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ของประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น เพิ่มการให้บริการประชาชนโดยการนัดวันที่จะเข้ามาเก็บขยะอิเล็กทรอนิกส์ถึงหน้าบ้านประชาชนอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง แทนที่จะให้ประชาชนขนไปทิ้งยังจุดที่กำหนดเหมือนของประเทศญี่ปุ่น หรือการเพิ่มเติมจุดรับขยะอิเล็กทรอนิกส์ให้ทั่วถึง เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของประชาชน

4. ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ผลิต ผู้นำเข้า จัดจำหน่าย เกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่า

4.1 รัฐบาลควรเร่งผลักดันให้(ร่าง) พระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.ของกรมควบคุมมลพิษ เกิดเป็นกฎหมายโดยเร็ว เนื่องจากร่างดังกล่าวมีสาระสำคัญ เกี่ยวกับการกำหนดให้ผู้ผลิตผู้นำเข้า และผู้จัดจำหน่าย มีหน้าที่จ่ายเงินเข้ากองทุนที่มีรัฐบาลเป็นผู้บริหารจัดการ เพื่อนำรายได้ที่เกิดขึ้นมาอุดหนุนกิจกรรมการเก็บรวบรวมและการรีไซเคิลซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและบริษัท รีไซเคิล ที่ขึ้นทะเบียนเป็นศูนย์รับคืนซากต่อไป ตามแบบอย่างของประเทศไต้หวัน

4.2 ในระหว่างที่ (ร่าง) พระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ.ยังไม่มีสภาพบังคับใช้ ควรปรับปรุงกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงดังที่ผู้ศึกษาได้เสนอแนะไว้แล้วในประเด็นปัญหาประการแรกถึงประการที่สาม

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. คู่มือการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์. กรุงเทพมหานคร : ไทยเอฟเฟคท์สตูดิโอ, 2557.
- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. กฎหมายสิ่งแวดล้อมเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560.
- ศูนย์ความเป็นเลิศแห่งชาติด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและของเสียอันตราย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. รายงานหลักโครงการศึกษาหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไขและอัตราการจัดเก็บค่าธรรมเนียม การจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์. กรุงเทพมหานคร : กรมควบคุม มลพิษ, 2553.
- ศูนย์บริหารกฎหมาย กรมอนามัย. คู่มือพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535. กรุงเทพมหานคร:สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2556.
- สถาบันสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. รายงานหลัก โครงการยกร่างกฎหมายการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และของเสียอันตราย. กรุงเทพมหานคร:สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย, 2557.
- สำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร. คู่มือการคัดแยกขยะอันตรายสำหรับเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักสิ่งแวดล้อม, 2556.
- สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย. อันตรายจากขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-waste). กรุงเทพมหานคร: กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2562.
- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561.
- อำนาจ วงศ์บัณฑิต. กฎหมายสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2562.